

20 JAAR S.M.A.K

Een oefening in vrij zijn

Al jaren ijvert Philippe Van Cauteren (1969), huidig directeur van S.M.A.K., voor een vernieuwing van het museum, dat inmiddels twintig jaar onder die naam bestaat. De verjaardag is de aanleiding voor een grootschalige collectietentoonstelling; als selectie uit een verzameling die inmiddels zo'n 3.500 werken telt, maar ook als statement. Een gesprek over de erfenis van Jan Hoet (1936-2014), het belang van een collectie en het gevecht voor de toekomst.

OPROEP HERHAALD In 1957 stichtte auteur Karel Geirlandt (1919-1989) de Vereniging voor het Museum van Hedendaagse Kunst, met de bedoeling een autonoom museum op te richten. In 1975 is het bijna zover, wanneer het Gentse Museum voor Hedendaagse Kunst in het bestaande MSK wordt ondergebracht. Jan Hoet krijgt de leiding over het museum, dat in 1999 evolueert naar het Stedelijk Museum voor Actuele Kunst en verhuist naar het gerenoveerde casinogebouw. Bij de opening herhaalt Hoet in het boek *De Verzameling* (Ludion, 1999) een vroeger statement over de museumcollectie: “Wij stellen ons tevreden met een constructie op menselijke schaal, voor zover die de noodzakelijke modaliteiten biedt om de steeds groeiende verzameling deskundig onderdak te bezorgen, een gebouw dat ons toelaat in alle beroepsernst uiting te geven aan onze visie op de hedendaagse kunst (...).” Toen was het voormalige casinogebouw, grenzend aan het ICC, 't Kuipke en de Floraliënhof, dat gedroomde museum. In 2003 laat Hoet, na bijna 50 jaar dienst, het museum achter zich. Na een korte overgangperiode waarin een nieuwe directeur aangenomen en ontslagen werd, neemt Philippe Van Cauteren in 2005 de fakkel over. Nu ziet hij zich gedwongen dezelfde oproep opnieuw te lanceren. Het gebouw biedt al enige tijd niet meer voldoende ruimte om de omvangrijke collectie op te slaan en te tonen. “De collectie verdient het nochtans om getoond te worden,” vindt hij. “We zijn bijvoorbeeld het enige museum in België met een Francis Bacon in bezit.” De zalen voldoen bovendien niet aan de klimatologische vereisten voor het tonen en conserveren van hedendaagse kunst. Daardoor wordt het verkrijgen van bruiklenen voor tijdelijke tentoonstellingen steeds moeilijker. “Als er niets verandert, is het binnenkort gedaan met grote expo's à la Raoul De Keyser.”

Philippe Van Cauteren

FOTO: DIRK PAUWELS

David Hammons, *Chasing the Blue Train*, 1989-1991, mixed media, afmetingen variabel
S.M.A.K., GENT - FOTO: DIRK PAUWELS

PARS PRO TOTO In een brief aan Jan Hoet schrijft hij in 2017: “De collectie (...) kan slechts in haar gelaagdheid en complexiteit voor de gebruiker worden uitgerold als vijfhonderd werken permanent worden getoond. Dit kan enkel in een nieuw, adequaat museumgebouw.” (Brieven aan kunstenaars, Hannibal, 2017) Uit die 500 werken selecteerde de museumdirecteur er 200 voor de tentoonstelling *De Collectie (1)*. 20 jaar S.M.A.K., die een pars pro toto is voor de collectie, maar ook een prototype van wat het museum in de toekomst zou kunnen zijn.

“Het is de eerste keer sinds de openingstentoonstelling in 1999 dat het volledige gebouw ingepalmd wordt door de collectie,” zegt Van Cauteren. Anno 2019 pakt S.M.A.K. de dingen wel anders aan dan twintig jaar geleden. “Toen zette men zowel in het collectiebeleid als in de presentaties erg in op meesterwerken.” Dat wil hij relativeren: “In al onze werken zit een gelijk belang.” Drie zalen in het museum worden elk ingepalmd door een grote installatie. *Interminável* (2005) van Artur Barrio bestaat uit koffie, brood, teksten die in de muur gekrast worden, kleine lampjes, een zetel, wijn en andere materialen. Of hoe hedendaagse kunst nog zelden gaat om het kijken naar schilderijtjes aan een muur.

Chasing the Blue Train (1989) van David Hammons neemt je mee in een kritische en poëtische gedachtestroom rond de identiteit van de Afrikaanse en Afro-Amerikaanse cultuur.

De installatie is bevreemdend en spreekt alle zintuigen aan. De installatie van Christoph Büchel werd eerder getoond in 2017. Het vormt een dialoog tussen een aantal Cobra-werken van de collectie – van onder meer Appel, Jörn en Van Anderlecht – en een reeks matrassen, koffers en kleren, een zicht dat onvermijdelijk geassocieerd wordt met de ‘in-between’ status van de actuele migratiestroom. Tijdens de tentoonstelling huisvestte het museum twaalf erkende vluchtelingen in de zalen. “Wat mij betreft, is dit de nieuwe *Wirtschaftswerte*,” stelt Van Cauteren, waarmee hij verwijst naar een sleutelwerk van Joseph Beuys dat eveneens tot de collectie behoort. Buiten, op het grasveld tussen S.M.A.K. en buur-museum MSK, komt waarschijnlijk een werk van Lois Weinberger. De kooi benadrukt een klein stukje natuur, en beschermt het ook. “We hopen natuurlijk dat de Groendienst dit zal toestaan,” zegt Van Cauteren. De kooi laat, paradoxaal, de natuur vrij: het gras erbinnen wordt niet gemaaid. “Het is een metafoor voor het museum en voor de wereld. Op die manier is ook de hele tentoonstelling een oefening in vrij zijn, iets wat steeds moeilijker wordt.” Die vrijheid om te experimenteren en de organische werkelijkheid te aanvaarden, laat het museum toe een bepaald engagement aan te gaan. “We tonen kunst die je ongemakkelijk doet voelen, je doet twijfelen. Zo nodigen we de kijker uit om zelf standpunten in te nemen.”

1

2

3

[1] Ann Veronica Janssens, *Untitled (blue glitter)*, 2015, blauwe glitter, afmetingen variabel, S.M.A.K., GENT - FOTO: DIRK PAUWELS [2] Berlinde De Bruyckere, *Aan-één*, 2009, mixed media, 318 x 202 x 178 cm, S.M.A.K., GENT - FOTO: DIRK PAUWELS [3] Tentoonstelling *Uit de Collectie-Verlust der Mitte*, 2017 in het S.M.A.K., samengesteld door curator Christoph Büchel - FOTO: DIRK PAUWELS

PUBLIJK STATEMENT Van Cauteren is al bijna vijftien jaar directeur van S.M.A.K., maar zijn band met het museum gaat veel verder terug. “Tijdens mijn studies kunstgeschiedenis belde ik het museum op met de vraag of ik kon helpen. Ik had Jan Hoet zelf aan de lijn, en mocht de volgende dag beginnen als vrijwilliger,” herinnert hij zich. Ook bij de openingsexpo in 1999 was hij betrokken. Die toewijding zet zich nu verder in de roep om een adequaat onderkomen voor de collectie.

In 2017 werd een studie uitgevoerd door architectenbureau OYO, dat drie modellen voor een vernieuwing van S.M.A.K. op dezelfde locatie voorstelde. “Het onderzoek geeft aan dat het museum ongeveer driemaal zo groot moet worden,” zegt Van Cauteren. Voor het M HKA in Antwerpen, dat met gelijkaardige problemen kampt, is reeds een oplossing gevonden: binnen afzienbare tijd gaat het Hof van Beroep op het Antwerpse Zuid tegen de grond en komt daar een nieuw museum voor hedendaagse kunst. Het grote voordeel: het huidige museum hoeft niet te sluiten voor verbouwingen. Ook een gelijkaardige herlokalisatie is voor Van Cauteren een optie. “Er zijn plaatsen in het hart van de stad waar het museum prima zou passen,” denkt hij. “Maar die beslissing is niet aan mij om te maken.”

Met deze tentoonstelling wil hij een publiek statement maken over de omvang en het belang van de collectie. Het is een heldere vraag gericht aan de stad Gent: “Ik herhaal deze oproep al jaren als een soort mantra, maar volgend jaar moeten we echt een volgende stap kunnen nemen,” zegt hij. “Ik ben haastig.” Kunstenaars als Ann Veronica Janssens, Zvi Goldstein, Dara Birnbaum, Carl Andre, Jef Geys, Gerhard Richter, e.a. moeten het belang van de museumcollectie als geheel aantonen. Ook een terugblik op de tentoonstellingsgeschiedenis getuigt volgens Van Cauteren van de relevantie van de museumwerking. Een belangrijk hoogtepunt was de expo van Paul McCarthy in 2007. “McCarthy zei weleens: ‘Ik ben niet in Salt Lake City geboren, maar in Gent.’ Hij is ons steeds dankbaar gebleven voor de vrijheid die hij kreeg, en de toe-

Nedko Solakov, *The Collector of Art (somewhere in Africa there is a great black man collecting art from Europe and America, buying his Picasso for 23 coconuts...)*, 1992 tot heden, mixed media, afmetingen variabel

S.M.A.K., GENT - FOTO: DIRK PAUWELS

wijding die we toonden. Het museum moet meedenken met de kunstenaar, zo dacht Jan Hoet er ook over.”

Net als het verwelkomen van vluchtelingen in de tentoonstelling van Büchel, getuigt ook het S.M.A.K. *Beweegt* programma van een opening van het museum naar de samenleving. De resultaten van een aantal projecten, onder meer met een samenwerking tussen gedetineerden en het Secundair Kunst Instituut, worden opgenomen in *De Collectie (1)*. “Ik hecht veel belang aan een extra-artistiek parcours, bedacht vanuit de filosofie van het museum,” zegt Van Cauteren. “Ik maakte externe tentoonstellingen in onder meer Irak en Nepal (waar hij curator was van de eerste Kathmandu Triënnale, noot),” vervolgt hij. “Dat zijn ervaringen die je meedraagt. Door het werken in moeilijkere gebieden vroeg ik me af of ik mijn beroepskeuze nog kon legitimeren. Het heeft mijn geloof in kunst echter versterkt: met de instrumenten die ik ter beschikking heb, probeer ik een verantwoordelijkheid in de samenleving op te nemen, en een engagement brandende te houden.”

—

TAMARA BEHEYDT

INFO Tentoonstelling *De Collectie (1) – 20 jaar S.M.A.K.* – Van 16 maart t.e.m. 29 september 2019 – Open: dinsdag t.e.m. vrijdag van 9.30 tot 17.30 uur, zaterdag en zondag van 10.00 tot 18.00 uur – Gesloten: maandag – S.M.A.K. – Jan Hoetplein 1, 9000 Gent – T 09 240 76 01
www.smak.be